



NC
DO

NEDERLANDERS & OVERHEIDSBUDGET ONTWIKKELINGS- SAMENWERKING

ONDERZOEKSREEKS

3

NCDO is het Nederlandse kennis- en adviescentrum voor burgerschap en internationale samenwerking. NCDO bevordert het publiek bewustzijn over internationale samenwerking en het belang van Nederland om op dit terrein actief te zijn. NCDO doet onderzoek, verstrekt kennis en advies, stimuleert publiek debat en is actief in onderwijs en educatie. Zij werkt daarbij samen met overheid en politiek, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven en wetenschap.

Heeft u vragen of opmerkingen over dit onderzoek of wilt u op de hoogte worden gehouden van nieuw onderzoek, neem dan contact op met NCDO via onderzoek@ncdo.nl.

Foto omslag: Peter Hilz/Hollandse Hoogte



Amsterdam, maart 2012



NCDO

Postbus 94020
1090 GA Amsterdam
tel +31 (0)20 568 87 55
onderzoek@ncdo.nl
www.ncdo.nl

NEDERLANDERS & OVERHEIDSBUDGET ONTWIKKELINGS- SAMENWERKING

CHRISTINE CARABAIN
GABI SPITZ
LETTE HOGELING

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	5
HOOFDSTUK 1 HET NEDERLANDSE HUISHOUDBOEKJE EN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING	7
HOOFDSTUK 2 NEDERLANDERS OVER HET OVERHEIDSBUDGET ONTWIKKELINGSSAMENWERKING	11
LITERATUUR	18
ONDERZOEKSVERANTWOORDING	19

SAMENVATTING

INLEIDING

De media staan er bol van: Nederland moet verder bezuinigen om het begrotingstekort te verkleinen. De economische crisis en de schulden crisis in Europa hebben tot gevolg dat Nederland haar huishoudboekje moet herzien en moet bezuinigen. Voor 2012 zijn de inkomsten van Nederland 244 miljard euro, terwijl de geplande uitgaven 257,4 miljard euro bedragen. In 2011 is al 18 miljard aan bezuinigingen aangekondigd en in het voorjaar van 2012 overlegt de regering over een tweede bezuinigingsronde. Er staan verschillende thema's voor eventuele bezuinigingen op de agenda, waaronder ontwikkelingssamenwerking en de hypotheekrenteaftrek. Ontwikkelingssamenwerking valt onder het ministerie van Buitenlandse Zaken. De begroting van dat ministerie bedraagt in 2012 in totaal 11,8 miljard euro; 4,34 miljard hiervan is bestemd voor ontwikkelingssamenwerking. In 2011 is het budget voor ontwikkelingssamenwerking al flink gekort met 958 miljoen euro ofwel 17,8%. Zowel het verlagen van het budget voor ontwikkelingssamenwerking als het aanpakken van de hypotheekrenteaftrek zijn niet langer heilige huisjes, maar weten Nederlanders eigenlijk hoeveel de overheid aan deze onderwerpen uitgeeft? NCDO onderzocht in samenwerking met TNS/NIPO de kennis en mening van Nederlanders over de overheidsuitgaven voor ontwikkelingssamenwerking.

NEDERLANDERS OVERSCHATTEN HET PERCENTAGE VAN HET BNP DAT NEDERLAND UITGEEFT AAN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING.

Nederlanders overschatten het percentage van het Bruto Nationaal Product (BNP) dat uitgegeven wordt aan ontwikkelingssamenwerking sterk. Nederlanders denken dat 5,6% van het BNP wordt besteed aan ontwikkelingssamenwerking. In werkelijkheid bedraagt dit percentage 0,7%. Nederlanders met een hogere opleiding denken dat er minder aan ontwikkelingssamenwerking wordt uitgegeven dan mensen met een middelbare of lagere opleiding.

Politieke voorkeur speelt de grootste rol bij de schatting van de hoogte van het percentage van het BNP dat naar ontwikkelingssamenwerking gaat. PVV-stemmers denken dat een veel hoger percentage van het BNP (12,6%) aan ontwikkelingssamenwerking wordt besteed dan Nederlanders die op andere partijen stemmen, met name mensen die stemmen op Groen Links en D66 (beiden 2,2%).

KENNIS MAAKT VERSCHIL: MINDER NEDERLANDERS WILLEN BEZUINIGEN OP ONTWIKKELINGSSAMENWERKING ALS ZIJ OP DE HOOGTE ZIJN VAN DE WERKELIJKE UITGAVEN

Gemiddeld wil ruim 60 procent van de Nederlanders *bezuinigen* op de overheidsuitgaven aan ontwikkelingssamenwerking. De overschatting van deze uitgaven die de meerderheid van de Nederlanders maakt lijkt hierbij een rol te spelen; wanneer Nederlanders hebben kennisgenomen van de werkelijke uitgaven (0,7%) zakt het aandeel dat wil bezuinigen naar minder dan de helft (49%). De wens tot bezuiniging op ontwikkelingssamenwerking (zowel met als zonder kennis van de werkelijke uitgaven) leeft minder sterk onder hogeropgeleiden (dan laag- en middelbaaropgeleiden), en komt juist vaker voor onder PVV- en VVD-stemmers (dan stemmers op andere partijen of niet-stemmers).

SLECHTS MINDERHEID NEDERLANDERS IS ZICH ERVAN BEWUST DAT ER AL BEZUINIGD IS OP ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Een minderheid van de Nederlanders kent de bezuinigingen die al zijn doorgevoerd onder het huidige kabinet. Wederom valt op dat er verschillen zijn naar opleidingsniveau en stemgedrag. Hogeropgeleiden zijn vaker op de hoogte van reeds gedane bezuinigingen. Nog geen 20 procent van de PVV-stemmers is zich ervan bewust dat er al bezuinigd is in de ontwikkelingssamenwerkingssector.

HOOFDSTUK 1

HET NEDERLANDSE Huishoudboekje & Ontwikkelings- samenwerking

De media staan er bol van: Nederland moet verder bezuinigen om het begrotingstekort te verkleinen. De economische crisis en de schulden crisis in Europa hebben tot gevolg dat Nederland haar huishoudboekje moet herzien en moet bezuinigen. Voor 2012 zijn de inkomsten van Nederland 244 miljard euro, terwijl de geplande uitgaven 257,4 miljard euro bedragen (Rijksoverheid, 2011). In 2011 is al 18 miljard aan bezuinigingen aangekondigd en in het voorjaar van 2012 overlegt de regering over een tweede bezuinigingsronde. Er staan verschillende thema's voor eventuele bezuinigingen op de agenda; van de hypotheekrenteaftrek tot de zorg en ontwikkelingssamenwerking.

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Ontwikkelingssamenwerking valt onder het ministerie van Buitenlandse Zaken. De begroting voor buitenlandse zaken bedraagt in 2012 in totaal 11,8 miljard euro; 4,34 miljard hiervan is bestemd voor ontwikkelings-samenwerking.

In 2011 is het budget voor ontwikkelingssamenwerking flink verlaagd: het ging om een bezuiniging van 958 miljoen euro ofwel 17,8%. Deze bezuiniging is vooral gerealiseerd door het verminderen van het aantal partnerlanden van Nederland van 33 naar 15 landen (ministerie van Buitenlandse Zaken,

2011). Ook voor bepaalde thema's, bijvoorbeeld onderwijs en gezondheidszorg, is minder budget beschikbaar. Er wordt meer geïnvesteerd in de prioriteiten van de huidige staatssecretaris Knapen, namelijk voedselzekerheid, water, seksuele en reproductieve rechten en veiligheid. Zoals figuur 1 laat zien is het aandeel van het budget dat bestemd is voor ontwikkelingssamenwerking relatief klein, andere kostenposten zoals de zorg (74,5 miljard), onderwijs, cultuur en wetenschap (31 miljard), infrastructuur en milieu (10,7 miljard) en defensie (7,2 miljard) zijn groter.

INTERNATIONALE 0,7% NORM

In de jaren '70 spraken de rijke landen af om jaarlijks tenminste 0,7% van hun Bruto Nationaal Product (BNP) aan ontwikkelingssamenwerking te besteden. Deze afspraak werd in 2000 nog eens bevestigd door 189 wereldleiders in de Millenniumverklaring van de Verenigde Naties. Nederland besteedde lange tijd 0,8% van het BNP aan ontwikkelingssamenwerking. In 2010 ging het om 4,7 miljard euro (0,8% van het BNP). In 2011 werd het budget verlaagd naar 0,75% van het BNP (4,6 miljard euro) en in 2012 betreft het budget voor ontwikkelingssamenwerking 4,34 miljard euro, ofwel 0,7% van het BNP (Rijksoverheid, 2010; ministerie van Buitenlandse Zaken, 2011).

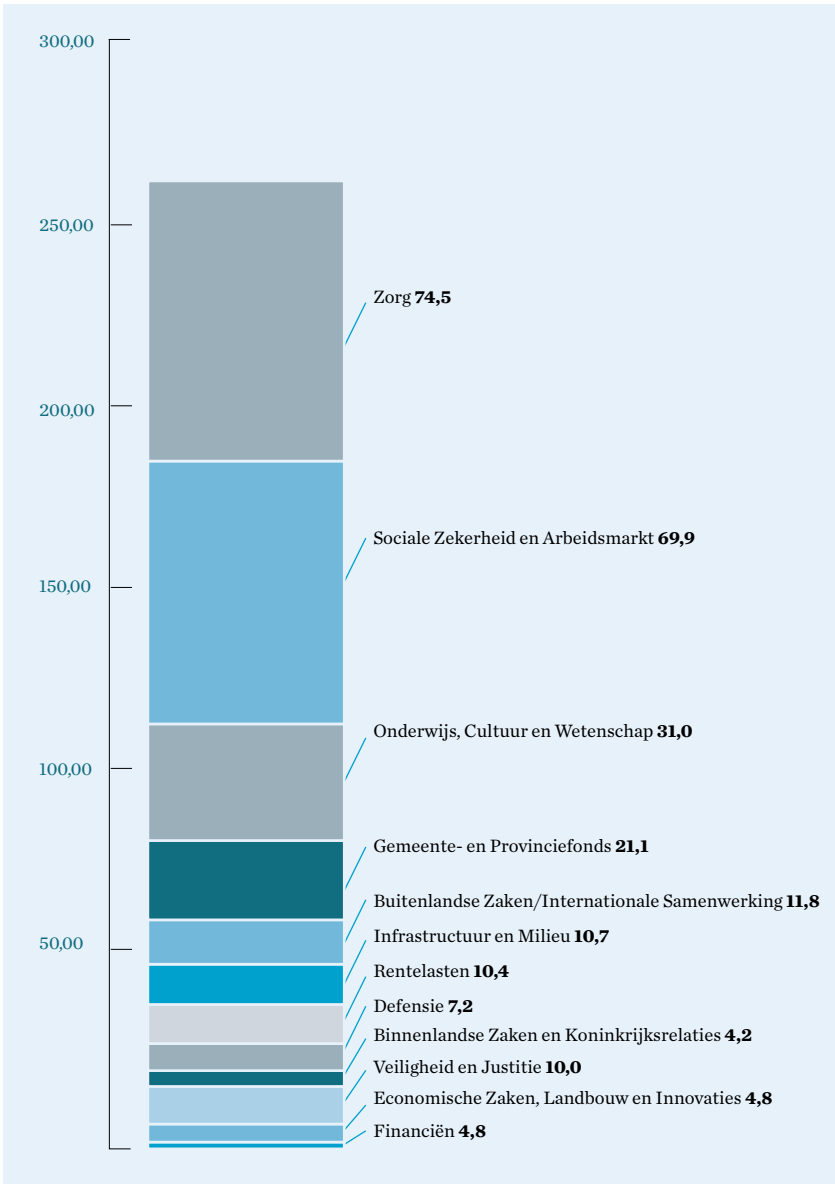
NEDERLAND IN DE WERELD

Het kabinet Rutte stelt in de Miljoenennota 2012 dat internationale samenwerking meer dan ooit nodig is als antwoord op grensoverschrijdende uitdagingen. Europa en de Verenigde Staten maken een economische crisis door, maar de economieën van opkomende landen als Brazilië, China en India en zelfs sommige Afrikaanse landen groeien razendsnel. Naast de groei van de economie, stijgt ook het aantal wereldbewoners en de vraag naar voedsel en grondstoffen als energie en water. Ontwikkelingssamenwerking is één van de manieren waarop Nederland kan bijdragen aan een rechtvaardigere wereld én aan de bescherming van Nederlandse belangen op het vlak van veiligheid, vrijheid en welvaart.

BEZUINIGINGSPRIORITEITEN

Verschillende opiniepeilingen stellen dat Nederlanders bezuinigingen noodzakelijk achten. Zowel het bezuinigen op ontwikkelingssamenwerking als het aanpakken of afschaffen van de hypotheekrenteaftrek zijn niet langer heilige

Figuur 1: Rijksuitgaven 2012 in miljard euro (Rijksoverheid, 2011)



huisjes, stelt het opiniepanel van EenVandaag (2012). Volgens dit onderzoek wil 80% van de Nederlanders het budget voor ontwikkelingssamenwerking verlagen en 78% van hen is voorstander van het aanpakken of afschaffen van de hypotheekrenteaftrek (EenVandaag, 2012).

In dit rapport presenteert NCDO de resultaten van onderzoek naar de kennis van Nederlanders over de kosten voor ontwikkelingssamenwerking. Wat denken Nederlanders eigenlijk dat deze kosten zijn? Wijkt hun schatting af van de werkelijkheid? En als ze het feitelijke percentage van het BNP kennen, willen ze dan nog wel bezuinigen?

HOOFDSTUK 2

NEDERLANDERS OVER OVERHEIDSBUDGET ONTWIKKELINGS- SAMENWERKING

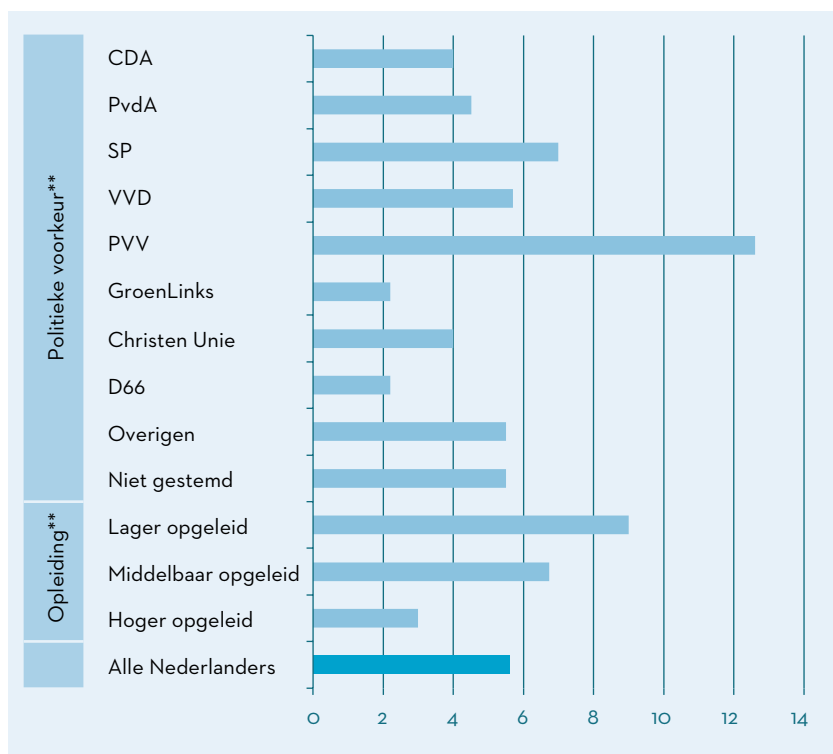
Nederland is momenteel in de ban van het begrotingstekort. Na flinke bezuinigingen in reactie op economische crisis, moet er nu verder bezuinigd worden om aan de Europese begrotingsregels te voldoen. Ontwikkelingssamenwerking en de hypotheekrenteaftrek worden in het publieke debat beiden gezien als mogelijke bezuinigingsposten. NCDO onderzocht in samenwerking met TNS/NIPO hoe Nederlanders aankijken tegen en weten van het overheidsbudget van ontwikkelingssamenwerking. Wat denken Nederlanders dat de overheid van zijn totale jaarlijkse inkomsten besteedt aan ontwikkelingssamenwerking? Is deze schatting een onder- of overschatting van het daadwerkelijke bedrag dat gaat naar ontwikkelingssamenwerking? En, als ze het feitelijke percentage van het Bruto Nationaal Product (BNP) kennen dat naar ontwikkelingssamenwerking gaat, willen ze dan nog bezuinigen? Weten Nederlanders dat er in de afgelopen kabinetsperiode al bezuinigd is op ontwikkelingssamenwerking? Deze vragen, en meer, worden in dit hoofdstuk beantwoord.

NEDERLANDERS OVSCHATTEN HET PERCENTAGE VAN HET BNP DAT NEDERLAND UITGEEFT AAN ONTWIKKELINGSSAMENWERKING.

Nederlanders denken gemiddeld dat in Nederland 5,7% (figuur 2) van het Bruto Nationaal Product (BNP) uitgegeven wordt aan ontwikkelingssamenwerking. Met andere woorden denken Nederlanders dat er relatief veel meer

aan ontwikkelingssamenwerking wordt uitgegeven dan dat daadwerkelijk het geval is, namelijk 0,7%. Oudere en jongere Nederlanders verschillen hierin niet van elkaar. Opleidingsniveau speelt wel een rol. Nederlanders met een hogere opleiding denken dat er minder aan ontwikkelingssamenwerking (3,0%) wordt uitgegeven dan mensen met een middelbare (6,5%) of lagere opleiding (9,2%). Toch wordt het percentage door alle Nederlanders overschat.

Figuur 2. Percentage van het BNP dat volgens Nederlanders besteed wordt aan ontwikkelingssamenwerking (N=672, gewogen resultaten)



Significantie: ** $p < .01$, * $p < .05$.

Politieke voorkeur speelt de grootste rol bij de schatting van de hoogte van het percentage van het BNP dat naar ontwikkelingssamenwerking gaat. PVV-stemmers denken dat een veel hoger percentage van het BNP (12,6%) aan ontwikkelingssamenwerking wordt besteed dan Nederlanders die op andere partijen stemmen, met name mensen die stemmen op GroenLinks en D66 (beiden 2,2%). Opmerkelijk is dat slechts een zeer klein deel van de Nederlanders het juiste percentage van het BNP noemt dat aan ontwikkelingssamenwerking wordt uitgegeven (0,7% van het BNP). 82% van de Nederlanders overschat het percentage van het BNP dat naar ontwikkelingsamenwerking gaat en 11% van hen onderschat dit bedrag.

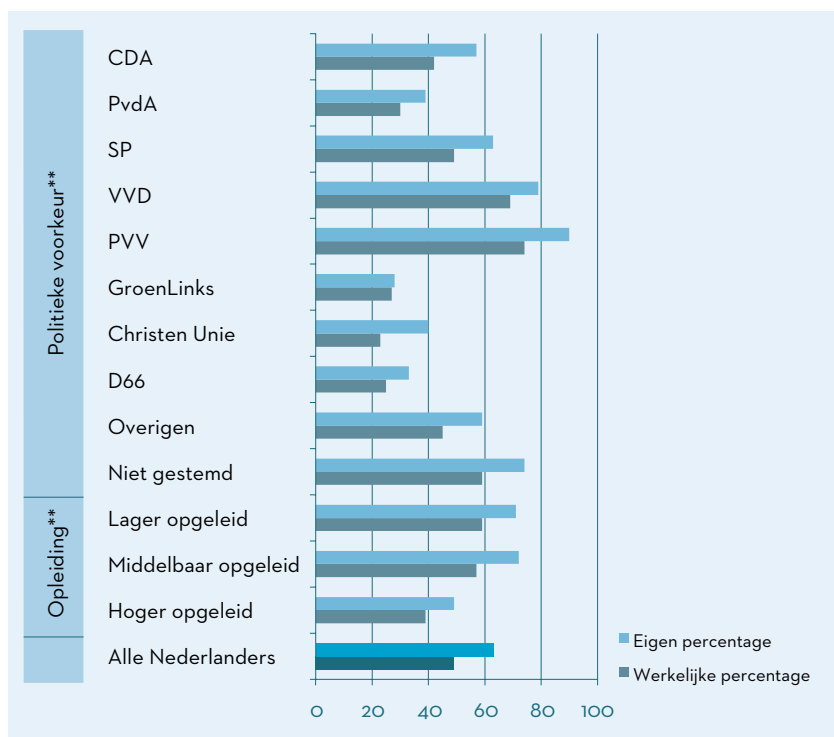
WENS TOT BEZUINIGING OP ONTWIKKELINGSSAMENWERKING NEEMT AF OP BASIS VAN KENNIS

In het onderzoek werd vervolgens gevraagd naar het percentage van het BNP dat Nederlanders zelf zouden reserveren voor uitgaven aan ontwikkelingsamenwerking. We hebben daarmee berekend of de gewenste uitgave hoger of lager lag dan de eerder geschatte uitgave; willen Nederlanders hun eigen geschatte percentage vermeerderen of verminderen? (Figuur 3). Gemiddeld geeft 63% van de Nederlanders aan minder uit te willen geven aan ontwikkelingssamenwerking. Hogeropgeleiden (49%) willen dit minder vaak dan lager- (71%) en middelbaar opgeleide Nederlanders (72%). Mensen die op de PVV stemmen willen dit vaker dan alle andere Nederlanders bezuinigen op ontwikkelingssamenwerking. Echter, het verschil tussen VVD- en PVV-stemmers verdwijnt als we naast politieke voorkeur ook opleidingsniveau in onze analyse opnemen. Dit betekent dat lager- of middelbaaropgeleiden die VVD stemmen vaker dan de hogeropgeleide stemmers op deze partij zijn vóór het verminderen van de bestedingen aan ontwikkelingssamenwerking.

Nadat men op de hoogte was gesteld dat 0,7% van het BNP aan ontwikkelingssamenwerking wordt uitgegeven werd nogmaals gevraagd of ze minder, meer of hetzelfde aan ontwikkelingssamenwerking zouden willen uitgeven. Opvallend is dat dan minder dan de helft van de Nederlanders (49%) wil bezuinigen op ontwikkelingssamenwerking. Ook in dit geval zijn PVV en VVD-stemmers het meest voor het verminderen van de uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking. Wanneer in de analyse ook wordt gekeken naar opleidingsniveau blijven echter de verschillen tussen de PVV- en

VVD- stemmers in verhouding tot de andere partijen bestaan. Wel neemt het aantal voorstanders van bezuinigingen op basis van feitelijke kennis voor de stemmers op bijna alle partijen af. Dit geldt niet voor de stemmers op GroenLinks en in minder mate voor die van D66.

Figuur 3. Bestedingen aan ontwikkelingssamenwerking verminderen (% dat minder wil uitgeven op basis van geschatte en werkelijke percentage van het BNP, n=823, gewogen resultaten)



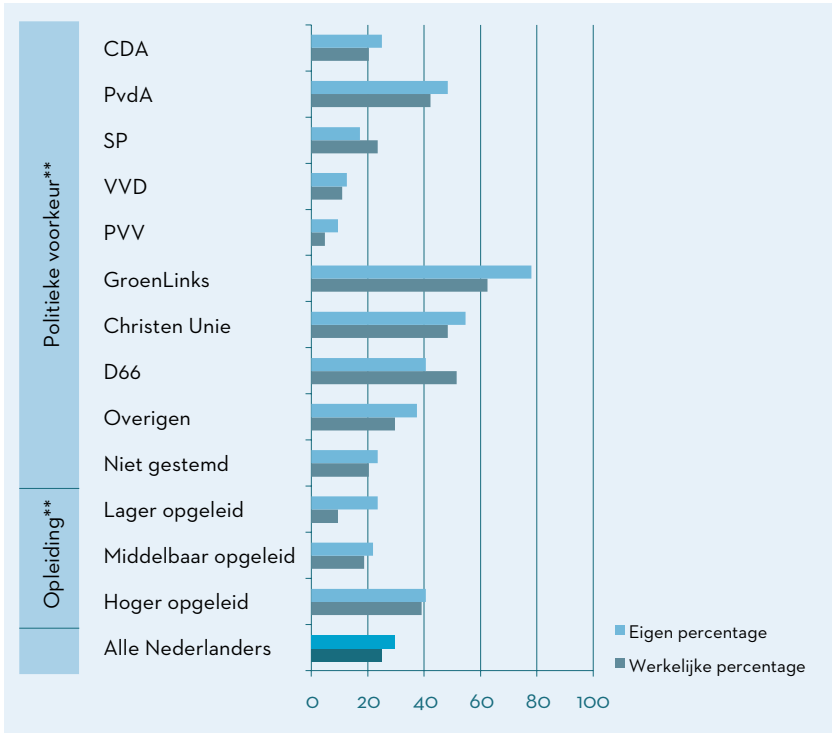
Significantie: ** p < .01, * p < .05.

HELFT AANHANGERS GROENLINKS WIL UITGAVEN AAN OS VERHOGEN

Ongeveer een vijfde (19%; figuur 4) van de Nederlanders wil, gebaseerd op de eigen schatting van uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking als % van het BNP, hier meer aan uitgeven. Hogeropgeleiden (26%) willen vaker dan

lager- en middelbaaropgeleiden meer uitgeven aan ontwikkelingssamenwerking, respectievelijk 15% en 14%. Er zijn opvallende verschillen tussen Nederlanders met verschillende politieke voorkeuren. Nederlanders die stemmen op de PVV (6%), VVD (8%) en SP (11%) willen vaker niet meer uitgeven aan ontwikkelingssamenwerking dan Nederlanders die op andere partijen of niet gestemd hebben. Echter, het verschil tussen deze partijen en mensen die op het CDA en niet stemmen verdwijnt als we naast politieke voorkeur ook opleidingsniveau in onze analyse opnemen. Hoger opgeleiden die op het CDA of niet stemmen zijn vaker dan de laag- en middelbaaropgeleide stemmers op deze partij voor het vermeerderen van de bestedingen aan ontwikkelingssamenwerking. Opvallend is dat de helft van de GroenLinks (50%) stemmers meer geld wil uitgeven aan ontwikkelingssamenwerking.

Figuur 4. Bestedingen aan ontwikkelingssamenwerking verhogen (% dat bestedingen wilt verhogen op basis van werkelijke en geschatte percentage van het BNP, n=821, gewogen resultaten)



Er is al vermeld dat men later in het interview op de hoogte werd gesteld van de feitelijke uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking. Deze kennis heeft op Nederlanders die meer aan ontwikkelingssamenwerking willen uitgeven een ander en meer diffuus effect dan op de Nederlanders die willen bezuinigen op ontwikkelingssamenwerking. In andere woorden, de voorstanders van verhoging voor het budget voor ontwikkelingssamenwerking kunnen over het algemeen beter schatten wat er werkelijk wordt uitgegeven dan 'tegenstanders'. In het geval van echte percentages willen PVV- en VVD-stemmers ook in dit geval minder vaak de uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking verhogen. Nu sluiten echter, in plaats van de SP-stemmers, de Nederlanders die niet stemmen bij hen aan. Het verschil tussen de stemmers op deze partijen (PVV, VVD en SP) en de stemmers op de CDA verdwijnt als we naast politieke voorkeur ook leeftijd in onze analyse opnemen. Hoger opgeleiden die op de CDA stemmen zijn vaker dan de laag- en middelbaaropgeleide stemmers op deze partij voor het vermeerderen van de bestedingen aan ontwikkelingssamenwerking.

MINDERHEID NEDERLANDERS IS ZICH ERVAN BEWUST DAT ER AL BEZUINIGD IS OP ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

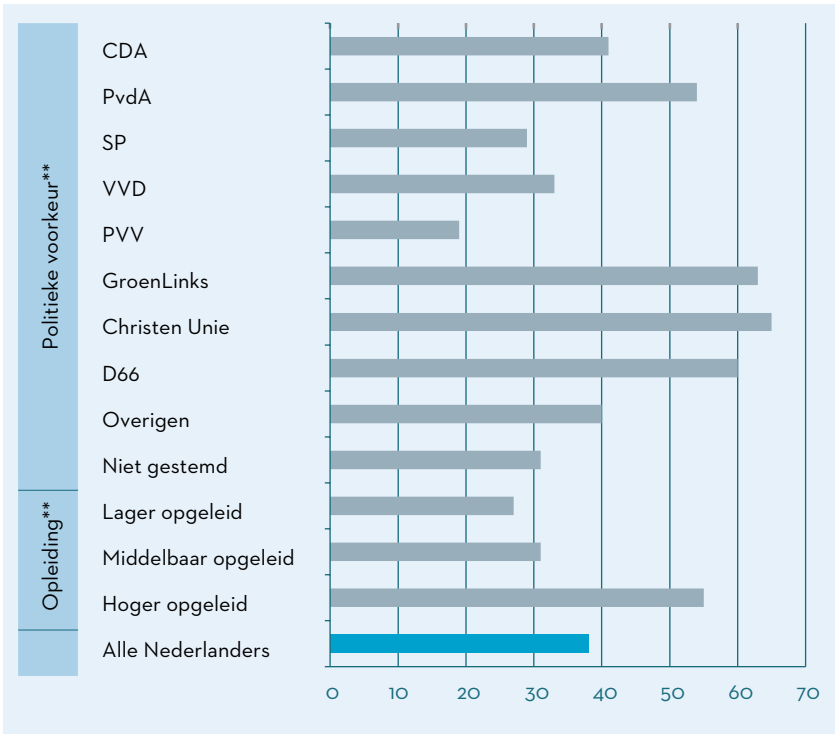
In de huidige kabinetsperiode is het percentage van het BNP dat uitgegeven wordt aan ontwikkelingssamenwerking verminderd van 0,8% in 2010 naar 0,75% in 2011 tot 0,7% in 2012. Zijn Nederlanders zich hiervan bewust? Een minderheid van de Nederlanders (38%) is zich er bewust van dat er gedurende deze kabinetsperiode al bezuinigd is op ontwikkelingssamenwerking (zie figuur 5). Ook hier treffen we verschillen aan op basis van opleidingsniveau en stemgedrag. Hogeropgeleiden (55%) zijn zich er vaker van bewust dat er gedurende de huidige kabinetsperiode al bezuinigd is op ontwikkelingssamenwerking dan middelbaar- (31%) en lageropgeleiden (27%). Slechts 19% van de PVV-stemmers is ervan op de hoogte dat er reeds bezuinigd is op ontwikkelingssamenwerking.

NEDERLANDERS WETEN WEINIG VAN DE VERDELING VAN HET OVERHEIDSBUDGET

Eerder bleek dat Nederlanders de uitgaven aan ontwikkelingssamenwerking sterk overschatten. De vraag die dit oproept is of zij dit ook doen bij andere overheidsuitgaven. Om hier inzicht in te krijgen, is ook gevraagd naar het

percentage van het BNP dat de overheid volgens Nederlanders uitgeeft aan hypotheekrenteaftrek. Nederlanders schatten dat dit gemiddeld 8,6% is en ook bij dit budget is er sprake van een overschatting van het budget door Nederlanders. In werkelijkheid wordt 1,6% van het BNP in Nederland uitgegeven aan de hypotheekrenteaftrek. 80% van de Nederlanders overschat het percentage van het BNP dat naar de hypotheekrenteaftrek gaat en 20% van hen onderschat dit bedrag. Slechts 0,3% van de Nederlanders noemde het juiste percentage van het BNP dat naar de hypotheekrenteaftrek gaat. We kunnen dan ook concluderen dat Nederlanders in het algemeen weinig kennis hebben over de verdeling en besteding van het overheidsbudget.

Figuur 5. Bezuinigingen gedurende deze kabinetsperiode
(% respondenten dat zegt dat het budget verminderd is, n=966, gewogen resultaten)



Significantie: ** p < .01, * p < .05

LITERATUUR

- Een Vandaag (2012). *Nieuwe Miljardenbezuinigingen Kabinet*. Ontleend aan: http://www.eenvandaag.nl/economie/39886/bezuinigen_op Ontwikkelingshulp_geen_taboe
- Ministerie van Buitenlandse Zaken (2011). *Focusbrief ontwikkelingssamenwerking*. Den Haag, Nederland: Ministerie van Buitenlandse Zaken. Ontleend aan <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ontwikkelingssamenwerking/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2011/03/18/aanbiedingsbrief-focusbrief-ontwikkelingssamenwerking.html>
- Rijksoverheid (2010). *Financiering Ontwikkelingssamenwerking*. Den Haag, Nederland: Rijksoverheid. Ontleend aan <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ontwikkelingssamenwerking/financiering-ontwikkelingssamenwerking>
- Rijksoverheid (2011). *Miljoenennota 2012' Tweede Kamer, vergaderjaar 2011–2012, 33 000*, nr. Den Haag, Nederland: Rijksoverheid. Ontleend aan http://miljoenennota.prinsjesdag2011.nl/miljoenennota-2012/aDU1003_Uitgaven-centrale-overheid-2574-miljard.aspx

VERANTWOORDING

In maart 2012 onderzocht NCDO in samenwerking met TNS/NIPO de publieke opinie over het overheidsbudget voor ontwikkelingssamenwerking en hypotheekrenteaftrek onder Nederlanders. TNS/NIPO benaderde 1.480 Nederlanders in hun panel (TNS NIPObase) en 966 van hen namen deel aan deze flitspeiling (respons 65%). Het onderzoek werd uitgevoerd via computer geassisteerde webinterviews (CAWI). Het veldwerk vond plaats van 9 t/m 12 maart 2012. Om tot een representatieve steekproef van Nederlanders te komen zijn er quota gesteld. De resultaten zijn zodoende gecorrigeerd voor de verdeling naar geslacht, leeftijd, hoogst gevolgde opleiding, regio (Nielsen-indeling CBS), gezinsgrootte en stemgedrag (Tweede Kamerverkiezingen 2010).



NCDO

Postbus 94020
1090 GA Amsterdam
tel +31 (0)20 568 87 55
onderzoek@ncdo.nl
www.ncdo.nl